

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

2023

Veronika Hrušková

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

Vědecká diplomacie Velké Británie

Veronika Hrušková

Plzeň 2023

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Studijní program Politologie

Studijní obor Mezinárodní vztahy – teritoriální studia

Bakalářská práce

Vědecká diplomacie Velké Británie

Veronika Hrušková

Vedoucí práce:

PhDr. Jiří Zákřavský, Ph.D.

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2023

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2023

.....

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucímu mé bakalářské práce PhDr. Jiřímu Zákavskému, Ph.D. za ochotu, nesmírnou trpělivost, zpětnou vazbu, a především za podporu v mém úsilí.

Rovněž nesmím opominout poděkovat své rodině za jejich podporu při psaní této práce.

Obsah

ÚVOD	1
1 VĚDECKÁ DIPLOMACIE A JEJÍ ROLE V RÁMCI SOFT POWER STÁTU	5
1.1 Vědecká diplomacie jako podkategorie diplomacie	7
1.2 Vznik a historické pozadí vědecké diplomacie	11
1.3 Vědecká diplomacie v souvislosti s proměnou vědecké scény	14
2 VĚDECKÁ DIPLOMACIE VELKÉ BRITÁNIE	16
2.1 Princip fungování vědecké diplomacie velké Británie	18
2.2 Program Science and Innovation Network (SIN)	21
2.3 The Newton Fund	24
2.4 Vědecká diplomacie Velké Británie po brexitu	26
ZÁVĚR	29
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ	32
RESUMÉ	35

ÚVOD

Vědecká diplomacie je relativně mladé téma, které si ale postupem času získává více a více pozornosti. Vědecká diplomacie jako podkategorie zahraniční politiky, veřejné diplomacie a vědy je čím dál více využívána jako součást *soft power* řady států. Jedná se o neutrální komunikační prostředek, který tím pádem umožňuje zainteresovaným státům jednat a zabývat se neutrálními tématy a případně zachovat komunikaci i v případě, že ostatní diplomatické strategie a postupy selžou (Ruffini 2018: 27).

Na vědeckou diplomacii lze však také nahlížet jako na jakousi „faktografickou podporu“ diplomacie jako takové. V době významných vědeckých progresů není možné, aby řadoví diplomaté byli, již z podstaty svého všestranného fungování, dostatečnými odborníky na všechna specifická a odborná témata. Využití (znalostí) vědeckých pracovníků ve spolupráci s diplomatickými pracovníky je tedy logický krok, pokud je na mezinárodní půdě třeba jednat o velmi odborných tématech.

Tato práce se zabývá vědeckou diplomacií na konkrétním příkladu Velké Británie, tedy velkého státu, kde je vědecká diplomacie realizována již několik let přes rozsáhlou zahraniční diplomatickou síť, která čítá řadu pracovníků, jak z oblasti diplomacie, tak z akademických kruhů (např. vysokoškolští pedagogové, výzkumníci apod.). Velká Británie je dlouhodobě velmi aktivní na poli vědy, kterou se snaží propojit i se zahraničně-politickým vlivem.

Cílem této bakalářské práce je zmapovat situaci na poli vědecké diplomacie s konkrétním přihlédnutím k Velké Británii. Jak tedy Velká Británie využívá vědy jako diplomatického nástroje v dosažení svých zahraničněpolitických cílů.

K dosažení výše zmíněných cílů bude primárně využívána analýza dostupné odborné literatury, (tiskových) podkladů zveřejněných britskou vládou a programu *Science and Innovation Network (SIN)*.

Práce je rozdělena do dvou hlavních kapitol a sedmi podkapitol. V rámci první kapitoly bude probrán úvod do tématu diplomacie, komplexnost diplomacie a její součást v rámci *soft power* státu. Bude zde vysvětlen rozdíl mezi ziskem vlivu pomocí *soft power* a *hard power*. Zároveň zde bude vysvětleno, na čem *soft power* staví svůj vliv.

V rámci této kapitoly bude následovat podkapitola již konkrétně o vědecké diplomacii. Jak je komplexní a složitě uchopitelná diplomacie, je ještě komplikovanější definovat vědeckou diplomacii, neboť má řadu přístupů, kterými je možné na ni nahlížet. Což s sebou nese i řadu různých výsledků, které může zapojení vědecké diplomacie přinést. Tématu se posléze bude věnovat první podkapitola *1.1 Vědecká diplomacie jako podkategorie diplomacie*. Bude zde popsáno rozdělení a definice různých přístupů a nástrojů prolínání vědy a diplomacie tak, jak jej popisuje Ruffini (2018) – diplomacie pro vědu (*diplomacy for science*), věda pro diplomacii (*science for diplomacy*), věda v diplomacii (*science in diplomacy*). Tedy jak se zahraniční politika a věda vzájemně podporují a projektují a jaké nástroje k tomu využívají. V rámci koncepce *science in diplomacy* je věda v pozici poradce diplomatických pracovníků, například je zdrojem podkladů v otázkách specificky zaměřených jako například globální oteplování, potravinová bezpečnost, energetika. Pohled *diplomacy for science* naproti tomu prosazuje své vědecké pracovníky na mezinárodní scéně, podporuje mezinárodní spolupráci vědců, a tedy i sekundárně rozvojovou spolupráci mezi státy. Třetí koncept syntézy vědy a diplomacie je *science for diplomacy*, který uvažuje vědu jako něco apolitického, a tedy zástupu schopného, pokud klasické diplomatické vazby a postupy selžou. Jinak řečeno, v případě, že jsou vztahy dvou zemí natolik napjaté, že klasická diplomacie není schopna dále probíhat, je možné podpořit vědeckou spolupráci obou zemí na nějakém společném tématu, které posléze může přispět k opětovnému otevření komunikačních kanálů (Ruffini 2018: 28-30).

V druhé podkapitole 1.2 bude probrán vznik a historické pozadí vědecké diplomacie, jak vznikla a vyvíjela se během let. Zdůrazněno zde bude především období studené války jako vrchol vývoje oboru. Na tuto podkapitolu zároveň plynule naváže podkapitola 1.3 *Vědecká diplomacie v souvislosti s proměnou vědecké scény*, kde bude vysvětleno, jak se mění témata, která je třeba globálně komunikovat a jak se v rámci těchto témat mění i míra odbornosti, kterou musí diplomaté a politici ovládat, a tedy proč potřebují podporu vědeckých odborníků.

V empirické části práce, bude prakticky probráno, jak Velká Británie v rámci vědecké diplomacie operuje, zejména na institucionální úrovni. Počínaje kapitolou 3 *Vědecká diplomacie Velké Británie*, kde bude uvedena problematika vědecké diplomacie právě na konkrétním příkladu Velké Británie a s jakými cíli k ní tato země přistupuje. Následovat bude podkapitola s institucionálním fungováním vědecké diplomacie v britské vládě 3.1 *Princip a fungování vědecké diplomacie*. Mimo jiné zde bude popsáno, jak konkrétně britská vláda začleňuje vědecké posty do svých rozhodovacích procesů a britská vláda například začlenila do své struktury řadu vědeckých poradenských funkcí, které jí pomáhají při rozhodování. Jedná se například o post hlavního vědeckého poradce (*Government Chief Scientific Adviser*), který vede Vládní oddělení pro vědu (*Government Office for Science*), které má rozhodující vliv v rámci rozhodování o směřování mezinárodní vědecké strategie země (Ruffini 2018: 90).

V podkapitole 2.2 *Program Science and Innovation Network* bude vysvětlena a popsána síť vědeckých pracovníků a poradců, které má Velká Británie rozmístěné po světě. Jedná se o zhruba 100 pracovníků ve více než 40 zemích (GOV.UK 2022), kteří jí pomáhají vytvářet partnerství a spolupráci v oblasti vědy a inovací. Od roku 2000 jsou tyto pracovníci sdruženi do jednotného programu zvaného *Science and Innovation Network* (SIN). Mezinárodní spolupráce je nezbytná pro udržení excelence britské výzkumné základny.

Předposlední kapitola 2.3 *The Newton Fund* bude věnována fondu, jež byl založen britskou vládou v roce 2014 a který má za cíl podporovat rozvoj a vědeckou spolupráci v Africe, Asii a Latinské Americe.

Poslední kapitolou bude 2.4 *Vědecká diplomacie po Brexitu*, která se bude věnovat spolupráci Velké Británie a Evropské unie na poli vědy po odchodu království z EU. Bude zde probrán spor o spolupráci v rámci evropského podpůrného programu *Horizon Europe* a potenciální výhled spolupráce do budoucna.

1 VĚDECKÁ DIPLOMACIE A JEJÍ ROLE V RÁMCI SOFT POWER STÁTU

Zdeněk Veselý uvádí stručnou definici fungování diplomacie říkající, že „diplomacie je obecně vztahována k řízení mezinárodních vztahů a považována za nástroj zahraniční politiky” (Veselý 2014: 10). Někteří autoři vnímají diplomacii jako soubor norem o mezinárodních stycích států, někteří zase tento pojem spíše vnímají jako přenesené označení společenské obratnosti při jednání (Veselý 2014: 12).

Jak již bylo řečeno, diplomacie je velmi komplexní koncept, který může být chápán mnoha způsoby. V rámci debaty o diplomacii, mezinárodních vztazích a zahraniční politice dochází k rozporu ve vnímání, „kam“ se tedy vlastně diplomacie zařazuje. Někteří autoři ji vnímají jako součást mezinárodních vztahů, protože mezinárodní vztahy skrze diplomatické styky mezi různými aktéry byly navazovány ještě před vytvářením moderního (vestfálského) státu a tato diplomatická jednání byla vedena profesionálními diplomaty. Naproti tomu někteří autoři jako např. Morgenthau či Kissinger považují diplomacii za nástroj zahraniční politiky – *foreign policy* či státnictví (Copeland 2016: 16-17).

Ať se tedy již čtenář přiklání ke kterémukoliv přístupu a zařazení diplomacie, jedná se v obou případech o nástroj mezinárodní komunikace, která má v ideálním případě zajistit prosperitu jedné či obou jednajících stran. Tedy vytvoření a využití vlivu v mezinárodní sféře, kterým daná strana sleduje naplnění svého konkrétního cíle.

V rámci zahraniční politiky státu a uplatňování jeho moci v mezinárodním sektoru lze rozlišit dva způsoby, a to za využití tzv. *soft power* a za využití tzv. *hard power*. Termín *soft power* poprvé použil Joseph Nye Jr. a obecně se váže k vlivu v mezinárodním systému, který dokáže stát mít a uplatnit nehledě na velikost *hard power*. Nye přímo definuje *soft power* jako „schopnost ovlivňovat preference

ostatních” (Nye 2004: 5). Zároveň ale říká, že *soft power* není založená jen na vlivu jako takovém, ale jedná se i o jakousi sílu atraktivity toho státu, kde zdroje *soft power* jsou aktiva, která tuto přitažlivost vytvářejí (Nye 2004: 6). Tzn., že je zde řada faktorů a nástrojů, které mohou *soft power* dané mocnosti zvýšit.

Soft power tedy z principu věci nevyužívá vojenskou sílu nebo ekonomický vliv jako prostředky k dosažení svých cílů, ale pracuje na principu vytváření přitažlivosti hodnot daného státu a snaží se o sdílení těchto hodnot a vytvoření „povinnosti” k přispívání při jejich dosažení (Nye 2004: 7). Stát čerpá svou *soft power* z několika zdrojů. Nye definuje tři hlavní kategorie těchto zdrojů *soft power*: kulturu dané země, politické hodnoty dané země a zahraniční politiku dané země (Nye 2004: 11).

Oproti tomu princip *hard power* je založený na využívání prostředků k získání vlivu v mezinárodním prostředí agresivní či násilnou cestou – tedy prostřednictvím armády či ekonomických nástrojů. Efekt *soft power* je, na rozdíl od *hard power*, často nepřímý, protože spíše formuje a připravuje prostředí pro další komunikaci a kroky. Kýžené výsledky spojené s využíváním *soft power* se tudíž někdy mohou dostavit dokonce až za několik let (Nye 2004: 99). Oproti tomu výsledky v rámci uplatňování *hard power* jsou viditelné téměř okamžitě.

Hard power a *soft power* jsou však moci, které jsou navzdory svým protikladům, provázané. Obě představují schopnost jednoho státu dosáhnout konkrétního cíle ovlivněním chování druhého státu. Rozdíl mezi nimi spočívá, kromě již zmíněné časové osy, také v intenzitě, a to jak na úrovni povahy chování, tak v hmatatelnosti zdrojů. Jinými slovy, *hard power* se může opírat o donucení či nátlak a lze říci, že se jedná o moc, která mění, co ostatní chtějí. Naproti tomu *soft power* se opírá o atraktivitu konkrétní kultury, hodnot či agendy a jedná se o sílu, která formuje, co by ostatní mohli chtít nenásilnou formou (Nye 2004: 7).

Jak již bylo výše nepřímě řečeno, diplomacie je součástí právě *soft power*, neboť má za cíl komunikovat různá témata (ať pozitivní či negativní) a najít řešení přijatelná pro obě strany. Zároveň se jedná i o propagaci dané země v co nejlepším světle (Nye 2004: 105). Jinými slovy řečeno jedná se o vzájemnou projekci vlivu v mezinárodní sféře za použití komunikačních prostředků a ostatních prostředků spadajících do *soft power*. V oblasti mezinárodních vztahů se diplomacie považuje za protiklad užití síly (Veselý 2014: 13).

1.1 Vědecká diplomacie jako podkategorie diplomacie

Vědecká diplomacie může být dle *SAGE Handbook of Diplomacy* chápána jako „diplomatická technika, pomocí níž se vědecké a technologické poznatky vymaňují z pevného národního a institucionálního ohraničení, čímž se uvolňuje jejich potenciál k přímému řešení příčin nedostatečného rozvoje a nejistoty. Zatímco, samotná fráze ‚vědecká diplomacie‘ poukazuje na jakýsi jednotný celek. Toto slovní spojení je běžně představováno jako složené ze tří různých oblastí – informování o cílech zahraniční politiky pomocí vědeckého poradenství (věda v diplomacii), usnadnění mezinárodní vědecké spolupráce (diplomacie pro vědu), využití vědecké spolupráce ke zlepšení mezinárodních vztahů mezi zeměmi, regiony nebo organizacemi (věda pro diplomacii)“ (Constantinou – Sharp 2016: 629).

Kolektiv autorů včetně s Vaughanem Turekianem z Georgetown University se na vědeckou diplomacii dívá z pohledu *soft power* a tvrdí, že „vědecká diplomacie je proces, kterým státy reprezentují sebe a své zájmy na mezinárodní scéně, pokud jde o oblasti poznání – jeho získávání, využívání a sdělování – zprostředkované vědeckou metodou. Jedná se o zásadní i když nedostatečně využívanou specializaci v rámci diplomatické konstelace, kterou lze využít k řešení globálních problémů, posilování spolupráce mezi zeměmi a posilování

vlivu jedné země na druhou. V tomto ohledu je vědecká diplomacie významným generátorem *soft power*“ (Turekian-Macindoe 2015: 4-5).

Britský parlament ve své zprávě o obecném fungování vědecké diplomacie ji definuje jako „účinný způsob, jak spojit země, aby společně řešily společné výzvy, od reakce na mimořádné události až po plnění cílů udržitelného rozvoje. Vědecká diplomacie je hnací silou i vedlejším produktem mezinárodní vědy.“ (Houses of Parliament 2018: 1).

Jak je vidět, je prakticky nemožné vytvořit jednotnou, krátkou definici vědecké diplomacie, neboť je třeba na ní nahlížet z mnoha úhlů. Ruffini hovoří o třech – již v rámci jedné z definic zmíněných – přístupech k vědecké diplomacii: diplomacie pro vědu, tzv. *diplomacy for science*, věda pro diplomacii, tzv. *science for diplomacy*, věda v diplomacii, tzv. *science in diplomacy* (Ruffini 2018: 28-30). Tedy o způsobech, jakými se zahraniční politika a věda vzájemně podporují a projektují a jaké nástroje k tomu využívají.

V rámci prvního přístupu – diplomacie pro vědu, tedy *diplomacy for science* je diplomacie prostředník pro zprostředkování, a často vůbec umožnění, mezinárodních vědeckých spoluprací. Země se snaží prosazovat své vědce na mezinárodním poli. Cílem je podpořit jejich spolupráci i s vědci z jiných států a posílit mezinárodní vědecký rozvoj. Tyto aktivity jsou pak podporovány přes sítě konzulárních a diplomatických pracovišť, které mobilitu vědeckých sil v rámci mezinárodního sektoru usnadňují (Ruffini 2018: 29). Nejedná se však pouze o mezinárodní spolupráci na výzkumu jako takovém, ale jde zde i o financování takových výzkumů. Těmi jsou často rozsáhlé projekty či programy, které jsou finančně a personálně náročné. Pokud tedy dojde k zapojení více zemí do podobného projektu/programu, dojde také k jeho spolufinancování, společné odpovědnosti za jeho průběh a výsledky, ale i společnému profitu. Bez mezinárodní spolupráce by řada podobných projektů v první řadě vůbec nemohla vzniknout, protože by na něj nebyly materiální prostředky nebo i lidské zdroje

(Turekian-Macindoe 2015: 13-15). Mezinárodní iniciativy, které vznikly za podpory vědecké diplomacie jsou například Mezinárodní vesmírná stanice (ISS), Square Kilometer Array (SKA) – budovaná soustava radioteleskopů v JAR a Austrálii – či International Thermonuclear Experimental Reactor (ITER) (Turekian-Macindoe 2015: 13-15).

Druhý koncept aplikace vědecké diplomacie je využití vědy pro diplomacii, tzv. *science for diplomacy*. Tento koncept využití je ze všech tří nejoriginálnější. Jedná se totiž o využití vědy jako „zprostředkovatele“ diplomatických styků. Věda se zde považuje za něco apolitického, a tedy bez většího konfliktního potenciálu mezi různými aktéry mezinárodního systému. Právě na tomto rysu je celý koncept založený. Jinak řečeno, v případě, že jsou vztahy dvou zemí natolik napjaté, že klasická diplomacie nadále nemůže probíhat, je možné vědeckou spoluprací obou zemí posléze přispět k opětovnému otevření komunikačních kanálů. Věda se tedy prvně dostává do popředí jako nástroj pro řešení globálních problémů a zároveň jako katalyzátor mezinárodních vztahů a komunikace (Ruffini 2018: 29-30). Velký potenciál tohoto přístupu je tedy v tom, že umí vytvořit silnější propojení mezi zeměmi, kde je napjatá politická atmosféra a oficiální vztahy daných zemí jsou napjaté či velmi omezené. Tento způsob vytváření vlivu, neboť se bezesporu o vliv jedná, kde vědci a akademici hrají klíčovou roli v diplomacii a zahraniční politice byl například pro Spojené státy již velmi účinný. Díky němu dosáhli přístupu do potenciálně vlivných skupin a komunit například na Kubě, Myanmaru (Barmě), Íránu či v Severní Koreji, a to navzdory opakujícím se politickým krizím a absentujícím formálním mezivládním vztahům (Turekian-Macindoe 2015: 17-20).

Třetí způsob, jak je vědecká diplomacie využívána, je věda v diplomacii, tzv. *science in diplomacy*. Zde je věda v pozici poradce pro zahraničněpolitická rozhodování. Jak bude níže rozebráno detailněji, v rámci mezinárodní politiky se zejména v posledních letech čím dál častěji dostávají globální vědecká témata do

popředí. S tím ovšem také přichází problematika odbornosti. Politici, diplomaté a další zahraničně-političtí činitelé mají zpravidla velký všeobecný přehled a politické schopnosti, avšak (často) nemají znalost daného vědeckého tématu do odborného detailu. Je tedy nutné, aby se tito činitelé obrátili na vědeckou obec jako na odborného poradce, který mezinárodní jednání a potenciální politické kroky podpoří z detailního hlediska. Nejčastější témata, kde je tento přístup využíván v poslední době, jsou otázky klimatu, potravinové bezpečnosti či energetiky (Ruffini 2018: 28). Záměr tohoto konceptu tedy je, aby vědecká komunita poskytovala politikům aktuální informace o environmentálních či socio-ekonomických otázkách, aby bylo možné za jejich pomoci přijímat kvalitní informovaná rozhodnutí na národní i mezinárodní úrovni. Jinými slovy, jejich úkolem by mělo být vybavit mezinárodní rozhodovací orgány vědeckými znalostmi, které jsou nezbytné pro zvládnání stále odbornějších globálních otázek (Turekian-Macindoe 2015: 15-17).

Dle Turekiana je vědecká diplomacie specifická hned z několika důvodů. Zaprvé na rozdíl od samotné vědy, která je víceméně tvořená neplánovatelným snažením a výsledky, se jedná o relativně strategický přístup, který je institucionalizovaný a strukturovaný. Zadruhé je vědecká diplomacie vedená jasnými institucemi, zejména vládami, univerzitami či soukromými subjekty. Z tohoto tedy vyplývá, že za třetí vědci jako takoví mohou (a často jsou), ale nemusí, být hlavními protagonisty vytváření vědecké diplomacie. Pokud však má být výsledek jejich snažení úspěšný, je třeba, aby to nebyli jen oni, kteří tento typ diplomacie praktikují, ale je nutné celý projekt podpořit širší mezinárodní podporou a promítnut jej do institucionálních nastavení (Turekian 2018: 5).

Z výše zmíněného tedy vyplývá, že vědecká diplomacie není primárně motivovaná pouze vytvářením nových poznatků a věděním, tedy jen vědeckým výzkumem, ale hlavně propojením vědy a politiky (Turekian 2018: 5). Tzn. její cíl

nestojí pouze v podpoře vědy, ale právě v její syntéze s mezinárodním politickým vlivem a mocí jednotlivých subjektů.

Spektrum aktivit, které vědecká diplomacie pokrývá je široké. Lze sem zařadit monitoring vývoje výzkumné politiky v konkrétní zemi, vyhledávání a udržování kontaktů na poli vědecké spolupráce, studentské výměnné pobyty či aktivity v soukromé sféře (Rusinko 2015: 6-7).

Z praktického hlediska má vědecká diplomacie však ještě jeden zajímavý rozměr. Využití vědecké diplomacie (potažmo tedy primárně podpory vědeckých projektů a vzdělávání v oblasti) jako primárně domácího, a až sekundárně zahraničního, nástroje pro pozvednutí kvality životní úrovně obyvatel daného státu. Kristin Lord a Vaughan Turekian se domnívají, že by společnost měla podporovat konkrétní iniciativy, které podporují vzdělávání, hospodářský růst a blahobyt. Toto spojují hlavně s úlohou vědy a techniky a domnívají se, že vědecké vzdělávání produkuje občany schopné kritického myšlení, které je nezbytné pro zodpovědné participativní vládnutí a zároveň pro globální ekonomickou konkurenceschopnost dané země. Dochází k závěru, že věda a technologie jsou úzce spjaty s hospodářským rozvojem (Lord-Turekian 2007: 769).

1.2 Vznik a historické pozadí vědecké diplomacie

Vědecká diplomacie jako jedna z forem diplomacie vlivu existuje v mezinárodní komunikaci víceméně již od dob starověkého Egypta. Dále se nepřímou rozvíjela od 15. století po objevení Ameriky v rámci zámořských objevů a koloniální expanzi. Maxima pozornosti se však dočkala po druhé světové válce, zejména během studené války a po ukončení bipolární konfrontace. Od tohoto momentu také začala být tato podkategorie diplomacie více globalizována,

institucionalizována a aktivně brána jako nástroj *soft power* řady světových mocností.

Velmi známým fenoménem, který bývá v literatuře historie mezinárodních vztahů popisován, je mírová/alianční smlouva mezi vládci Ramsesem II. a Chatušillišem III., která byla sepsaná 1300 př. n. l. Významnou ji činí zejména fakt, že se jedná o první smlouvu tohoto typu, o jejíž existenci víme. Tato smlouva je význačná zejména pro diplomaty právě proto, že se jedná o první zdokumentovaný výsledek diplomatické komunikace mezi oběma panovníky. Předmětem diplomatických jednání zde bylo poskytnutí zdravotní podpory Ramsesově dceři. Tedy nejedná se přímo o sdílení vědeckých poznatků, avšak koncept spolupráce se směřem k vědecké diplomacii již aktivně vydává (Turekian 2018: 5).

Později, v 17. a 18. století došlo následně k obrovské zámořské expanzi ze strany evropských států. Ta přinesla jak nová zámořská území a državy, tak řadu nových poznatků. Ty nejprve nehrály až tak významnou roli, ale po příchodu osvícenství se začal projevat zájem o výpravy právě s vědeckým zaměřením. Tyto průzkumné plavby, vedené s cílem vědeckého poznání, byly zaměřené na astronomii, přírodovědu, kartografii. Plavby měly však i politické (expanzivní) cíle, proto se dá hovořit o vědecko-diplomatické expanzi. Mimo získávání poznatků a rozšiřování znalostí byly cílem objevitelů i koloniální aktivity a získání nových území pro své zaměstnavatele, zpravidla mocné evropské panovníky (Ruffini 2018: 36-37). Byli to právě ti vědci a výzkumníci, kteří byli i prvními osadníky na nově objeveném území. „Daleko od své mateřské instituce se vědec mnohdy stává diplomatem“ (Ruffini 2018: 37).

Přestože mezinárodní politika a vědecký rozvoj patří k sobě již celá léta (Viz výše), až ve 20. století dochází ke skokovému rozvoji v rámci syntézy těchto dvou fenoménů. Věda jako podpůrná základna pro diplomatickou komunikaci a mezinárodní spolupráci začala být respektována až s příchodem studené války.

Právě bipolární konfrontace, závody v jaderném zbrojení a velký technologický rozvoj měly velký pozitivní vedlejší efekt. Jednalo se o témata důležitá pro dva největší hráče v celém konfliktu – Spojené státy a Sovětský svaz. Obě země spolu soupeřily, obě země se snažily vlastní vývoj a inovace posunout co nejvíce kupředu (Ruffini 2018: 42-44).

Proti jadernému zbrojení se však odehrávala i jistá diplomatická komunikace. Paradoxně proti zmíněnému zbrojení probíhaly totiž i dialogy o odzbrojení. Na popud Alberta Einsteina a Bertranda Russella, kteří se obrátili na mezinárodní vědeckou obec, aby upozornili na nebezpečí spojené se zbraněmi hromadného ničení, a tedy s nutností omezit jejich výrobu, byla započata jednání mezi Východem a Západem. Tato jednání probíhala na konferenci v kanadské vesnici Pugwash v roce 1957 a účastnili se jí zástupci USA, SSSR, Japonska, Velké Británie, Kanady, Austrálie, Číny, Francie, Polska a Rakouska. Právě díky vědecko-diplomatickým jednáním na této konferenci z Pugwash (a všech následujících) došlo k významnému progresu v rámci dialogu v otázkách odzbrojení, a to zvláště v dobách, kdy vztahy mezi východním a západním blokem byly značně napjaté a problematické. Studená válka bylo období, které je pro vědeckou diplomacii a její praktické využití velmi důležité. Právě díky vědě, přinesla mezinárodní jednání nemalý pokrok v rámci odzbrojení a nešíření zbraní hromadného ničení. Věda totiž dokázala přinést objektivní pohled bez zatížení ideologií či politikou, a právě díky tomu bylo možné i přes rozdílné politické názory komunikovat na mezinárodní úrovni. (Ruffini 2018: 44).

Na konto vědy jako prostředníka pro vytvoření spolupráce se v roce 1985 vyjádřil i prezident Ronald Reagan: „Jsme schopni najít, doposud neobjevené cesty, kde američtí a sovětské občany mohou plodně spolupracovat ku prospěchu celého lidstva” (Turekian – Neureiter 2012: 1). Zde lze velmi dobře pozorovat právě tu apolitičnost diplomatického fungování na poli vědy a jak je schopná spojit i dvě znepřátelené mocnosti (Viz věda pro diplomacii).

Během tohoto období byly také vytvořené instituce jako je např. Organizace spojených národů pro výchovu, vědu a kulturu (UNESCO), International Institute for Applied Systems Analysis (IIASA) či International Atomic Energy Agency (IAEA), které spojovaly vědecké týmy Západu a Východu a pomáhaly jim vytvořit globální propojení navzdory mezinárodnímu dění (Turekian 2018: 5). Praktickým příkladem fungování vědecké diplomacie a vědy jako mediátora apolitické komunikace jsou např. bilaterální spolupráce mezi Spojenými státy a jejich komunistickými protějšky – Sovětským svazem a Čínskou lidovou republikou mezi lety 1960 a 1980 (Turekian 2018: 6). V letech 1972 a 1973 podepsaly Spojené státy s Čínou a Sovětským svazem vědecké dohody na základě, kterých američtí vědci posléze obnovili kontakty se svými čínskými protějšky. Toto úsilí mělo nemalý vliv na rozvíjející se diplomatické vztahy zejména mezi USA a ČLR a přispělo k normalizaci americko-čínských vztahů (Kunkel 2021: 478).

Během studené války byla vědecká diplomacie využívána zeměmi, stejně jako výše zmíněnými organizacemi nejen jako klíčový prostředek obnovení rovnováhy diplomatických vztahů, ale také jako způsob, jak rozšířit různé konkrétní normy, myšlenky a technologie do světa v dekolonizačním procesu (Kunkel 2021: 475).

V mnoha ohledech byla studená válka období vysoce aktivní vědecké diplomacie, které se podařilo vybudovat mezinárodní propojení i přes existenci velkého politického napětí (Turekian-Neureiter 2012: 1).

1.3 Vědecká diplomacie v souvislosti s proměnou vědecké scény

Po ukončení bipolárního konfliktu se proměnilo mezinárodní prostředí a proměnila se i témata, která je třeba řešit a na která vědecká diplomacie případně reaguje. Tři výrazné proměny, které po studené válce nastaly, byl přetlak

vědeckých pracovníků původně pracujících zejména ve východním bloku na jaderných, chemických a dalších zbraních. Ti byli v té chvíli bez zaměstnání a jak Rusko, tak USA se obávaly, že by tito pracovníci mohli potenciálně najít uplatnění u nepřátelených států typu Severní Korea, Libye či Írán. Obě země se proto rozhodly vydat se společnou cestou spolupráce a v roce 1992 založily v Moskvě Mezinárodní centrum pro vědu a technologii (ISTC). Primárním účelem této organizace bylo nabídnout vědeckým pracovníkům prostředí pro využití jejich znalostí k mírovým účelům (Ruffini 2018: 46, ISTC nedat.).

Druhá proměna, která po bipolárním konfliktu nastala, byl konec bipolarity. Ze mezinárodního prostředí se stal multipolární prostor, který vyžaduje odlišné chování aktérů v něm interagujících. Velmi důležitými se staly právě diplomacie jako součást *soft power* a *soft power* jako způsob vytvoření vlivu (Ruffini 2018: 46).

V neposlední řadě to pak je i proměna mezinárodních témat. Velkým globálním tématem se stalo životní prostředí, zásah člověka do biodiverzity planety, ubývání ozonové vrstvy apod. Tedy témata, která v druhé polovině 20. století nebyla nijak významně komunikovaná a na které je v současné době třeba zaměřit pozornost (Ruffini 2018: 46). Ač bylo 20. století pro vědeckou diplomacii obdobím největšího rozvoje a vzestupu, je to 21. století, kde se ukazuje její význam a účel.

Věda, diplomacie a mezinárodní politika jsou často vnímané jako velmi komplexní oblasti, které spolu na první pohled interagují velmi složitě. Vědecká sféra je pro řadu lidí odvětvím, které je velmi těžce prostupné a velmi složitě se v něm orientuje. O to hůře se poté i chápe, jak tato sféra funguje a jak ji využít k vlastnímu prospěchu. Naopak na diplomacii se často nahlíží jako na obor, který je elitistický a neefektivní. Nakonec termín mezinárodní politika je natolik abstraktní, že si pod ním obecná veřejnost neumí představit téměř nic. Je tedy

nasnadě, že spojení těchto tří oblastí do jedné spolupracující – vědecké diplomacie – bylo dlouhou dobu spíše okrajové (Constantinou – Sharp 2016: 628-629).

To se však mění a skloubení vědeckých poznatků a zahraniční politiky si získává na čím dál větší pozornosti, a to hned z řady důvodů. Zájem o výzkum v řadě oblastí se neustále zvyšuje, do popředí politického vlivu se dostávají již nejen vlády zemí, ale i soukromé subjekty, nevládní organizace či hnutí, která mají nezanedbatelný vliv na chod a vývoj mezinárodní politiky. Právě tyto organizace a subjekty pak sledují své partikulární, často ekonomické zájmy, které se ne vždy shodují se zájmy a idejemi vládních politických hráčů. Často mívají tyto subjekty také větší prostředky pro investice a je pro ně proto velmi výhodné investovat právě do vědeckých poznatků s cílem vylepšit své postavení na trhu, potažmo v politické sféře.

2 VĚDECKÁ DIPLOMACIE VELKÉ BRITÁNIE

Velká Británie, stejně jako Spojené státy americké, patří mezi průkopníky vědecké diplomacie. Ta již po druhé světové válce vybudovala vědecko-diplomatickou síť. Prvním britským zástupcem v zahraničí, který se zabýval touto tematikou byl vnuk Charlese Darwina, který byl jmenován v roce 1941 a posléze se také ředitelem *Central Scientific Office* ve Washingtonu. O rok později byl jmenován Joseph Needham šéfem britské mise v Číně (Ruffini 2018: 115).

Minimálně na základě výše zmíněného lze říci, že Velká Británie patří k zemím s již relativně tradičním přístupem k vědecké diplomacii. Zároveň patří k velmi rozvinutým zemím, které do vzdělání a vědeckého rozvoje investují nemalé prostředky ze státního rozpočtu. V rámci tzv. šanghajskeho žebříčku, který každoročně hodnotí přes 1000 vysokých škol po celém světě, se pravidelně umisťují britské univerzity mezi prvními deseti. Mimo jiné také Nobelova cena

byla doposud udělena téměř stovce britských vědeckých pracovníků (Ruffini 2018: 89).

V současné době se Velká Británie orientuje na další rozvoj své vědecké excelence a mezinárodní spolupráce. Podporuje řadu projektů a programů, které mají za cíl podpořit nejen vědecko-technický rozvoj Velké Británie, ale i jejích partnerů. Sekundárně poté tyto partnerské vazby využívá i pro rozšíření svých obchodních záležitostí. Programy, které podporuje jsou primárně *Science and Innovation Network (SIN)* či *The Newton Fund*,

Bývalý britský premiér Boris Johnson v roce 2022 prohlásil, že se Spojené království do roku 2030 stane vědecko-technickou velmocí. V rámci tohoto cíle také Velká Británie zvýšila investice do výzkumu a vývoje na 2,4 % HDP (Montgomery 2022: 2). Na konto tohoto cíle se vyjádřila velvyslankyně Velké Británie v New Yorku Karen Pierce: „V rámci naší ambice stát se do roku 2030 vědecko-technickou velmocí chceme zvýšit naši vědeckou, technologickou a odpovědnou kybernetickou moc, abychom mohli řešit globální výzvy, jako je změna klimatu a pandemie, posílit bezpečnost a podpořit demokracii a řádnou správu věcí veřejných. Pro naši prosperitu a konkurenceschopnost v digitálním věku bude zásadní, aby si Spojené království udrželo své místo na špičce v oblasti vědy a techniky“ (cit. dle Montgomery 2022: 2-3).

Praktickým příkladem fungování vědecké diplomacie Velké Británie je spolupráce se Spojenými státy americkými během pandemie covid-19, kdy obě země vyrobily vysoce účinné vakcíny proti tomuto onemocnění. Ty navíc dokázaly vyrobit ve velmi krátké době, což ukazuje, co věda dokáže udělat pro běžné občany a jak důležitá je mezinárodní vědecká spolupráce. Zároveň na summitu G7 v Carbis Bay v roce 2021 podepsali vedoucí představitelé deklaraci o zdraví, kterou vedl britský hlavní vědecký poradce Sir Patrick Vallance. Tato deklarace si stanovila ambiciózní cíl mít k dispozici bezpečné a účinné vakcíny,

léčiva a diagnostiku do 100 dnů od zjištění budoucí pandemické hrozby (Montgomery 2022: 2).

2.1 Princip fungování vědecké diplomacie velké Británie

Vědci a diplomaté jsou dvě zcela odlišná zaměstnání, která mají i výrazně odlišné náplně. Diplomat je osoba komplexní, která musí vynikat vysokou úrovní komunikačních dovedností, velkým všeobecným rozhledem a souborným vzděláním, které mu umožní vést jednání na řadu témat (avšak ne do velkého detailu). Diplomáté často nemívají akademické vzdělání vědeckého či výzkumného typu. Proti tomu vědec je osobou zaměřenou na velmi úzkou oblast. Má značné znalosti konkrétní problematiky a je expertem na témata s tímto spojená. Je tedy jasné, že diplomat není schopen vést úzce zaměřená mezinárodní jednání (např. na problematiku klimatu, životního prostředí či lidského zdraví), avšak je schopen vidět komplexní řešení problematiky, protože vnímá celou situaci z většího celku. Naproti tomu vědecký pracovník pravděpodobně neoplývá takovou znalostí mezinárodních vztahů, vazeb a spojitostí, avšak má hluboké znalosti o dané specifické problematice (Ruffini 2018: 120). Jedna z koncepcí vědecké diplomacie tedy je, že pokud tyto dvě složky/pozice dokáží aktivně spolupracovat, jsou posléze schopny vytvořit mezinárodní spolupráce a jednání, založená na řadě témat. A to vedena vědecky velmi podrobně a zároveň diplomaticky značně komplexně. Jedná se tedy o funkci vědy v diplomacii (*science in diplomacy*).

Koncepčně ve Velké Británii spadá vysoké školství a výzkum do resortu ministerstva obchodu, inovací a kompetencí (*Department of Business, Innovation and Skills*). Zde byl také v roce 2011 vypracován strategický dokument *Innovation and Research Strategy for Growth*, kde je vysvětlen a popsán koncept politiky výzkumu a inovací. Zároveň zde britská vláda popisuje své cíle v rámci inovací,

své dosažené úspěchy a koncepty mezinárodní spolupráce s ostatními zeměmi (Ruffini 2018: 90, BIS 2011).

V rámci institucionalizace vědecké diplomacie ve Velké Británii vzniklo několik samostatných oddělení, které propojují jednotlivé členy a zaštitují projekty vědecké diplomacie. Za mezirezortní komunikaci, strategické řízení zahraniční politiky v rámci vědy a inovací a koordinaci činností ministerstev a akademií je zodpovědný orgán s názvem *Global Science and Innovation Forum*, kterému poskytuje podporu několik vědeckých poradců tzv. *chief scientists*. Zároveň v rámci nejvyšších úrovní státní správy vznikla celá řada poradenských postů, na které jsou dosazovány osobnosti ze světa vědy (Ruffini 2018: 90).

Britský předseda vlády a jeho kabinet také již od roku 1964 využívají podpory hlavního vědeckého poradce, tzv. *government chief scientific adviser*, toho jmenuje vláda a jeho pracovní náplní je vnášet do veřejného rozhodování vědecká hlediska a fakta. Kromě toho, vede hlavní vědecký poradce také Vládní oddělení pro vědu, tzv. *Government Office for Science*, které má rozhodující slovo v rámci prosazování zahraniční vědecké strategie Velké Británie. Kromě premiéra a jeho kabinetu vytvořily pozici vědeckého poradce i další vládní segmenty (Ruffini 2018: 90). Momentálně jich je v rámci vlády stanoveno 25, primárně na ministerstvech a regionálních parlamentech, avšak obsazeno jich je pouze 21. Tito odborní vědečtí poradci spolupracují pod oním hlavním vědeckým poradcem, aby byla zajištěna spolupráce napříč resorty (GOV.UK 2023). Tento přístup k vědecké diplomacii skrze institucionalizaci a vědecko-politické poradenské posty se nazývá, věda v diplomacii, protože věda zde poskytuje cenné odborné rady diplomatickým a politickým pracovníkům.

Tato síť poradců poskytuje poradenství ministrům a hlavnímu vědeckému poradci vlády ve všech možných aspektech politiky v oblasti vědy a technologií. Projednávají a usnadňují provádění politiky v oblasti vědy, techniky, inženýrství a matematiky (STEM). Usnadňují komunikaci o konkrétních významných

vědeckých otázkách souvisejících se STEM (science, technology, engineering, math) (GOV.UK 2023).

Významným postem je pozice vědeckého poradce ve *Foreign and Commonwealth Office*, kde je tato funkce, která byla zavedena v roce 2009, obsazována významnými vědci, kteří mají v pracovní náplni poradenství jednotlivým ministerským úředníkům, členům britské diplomatické sítě, a hlavně slouží jako mezičlánek mezi vládou a zahraničními misemi (Ruffini 2018: 91).

Zahraniční zastoupení Velké Británie je součástí velké diplomatické sítě. Tu v roce 2012 tvořilo zhruba 270 misí, na kterých participovalo více než čtrnáct tisíc osob. Od roku 2000 jsou britští vědečtí diplomaté sdružení do sítě *Science and Innovation Network* (SIN). Tu založilo ministerstvo zahraničních věcí a Commonwealthu. Od roku 2008 je také tato síť spolufinancovaná a řízená i ministerstvem obchodu, inovací a kompetencí a poskytuje služby dalším ministerstvům jiným veřejně fungujícím orgánům (Ruffini 2018: 91). V současné době SIN zaměstnává zhruba 100 osob a participuje ve více než 40 zemích (GOV.UK 2022). Tito pracovníci jsou jak vyslaní, tak místní zaměstnanci a jedná se převážně o vysokoškolské pedagogy a vědce. Projekty, kterých se pak účastní v zahraničí, probíhají v součinnosti s vládní agenturou UK Trade Investment, která posléze poskytuje podporu britským podnikům na zahraničních trzích a naopak usnadňuje vstup zahraničních firem na britský trh (Ruffini 2018: 91).

Směr, kterým se Velká Británie tematicky vydává, stejně jako např. USA, míří k otázkám životního prostředí a globálních otázek obecně. Země je i součástí projektu OSN – Rozvojové cíle tisíciletí, které přijala za vlády Tonyho Blaira (Ruffini 2018: 124).

2.2 Program Science and Innovation Network (SIN)

Jak již bylo mnohokrát zmíněno, věda a inovace hrají pro Velkou Británii velkou roli. Velká Británie je nesporně na světovém vědeckém žebříčku velmi vysoko a mezinárodní spolupráce je pro ni proto zásadní (Ruffini 2018: 89). Cílí tímto zejména na svoji komerční konkurenceschopnost, podporu (nejen) vlastních firem a rozvoj mezinárodních kontaktů. (GOV.UK 2022).

Science in Network je program, pod kterým britská vláda zveřejnila v roce 2014 plán a přehled spolupráce a výhledový strategický koncept spolupráce mezi Velkou Británií a dalšími státy v oblasti vědy a businessu do 2020/2021 (GOV.UK 2015: 1). Od té doby však tento program stále běží.

Program SIN také pomáhá podporovat vědecké cíle britských vládních oddělení a zároveň podporuje široké spektrum výzkumných projektů na britských univerzitách. Program zároveň spolupracuje s dalšími mezinárodními organizacemi, aby zajistil nejlepší možnou prosperitu Spojeného království. V některých zemích se také zaměřuje na spolupráci v rámci priorit projektu Newton Fund (GOV.UK 2015: 12).

SIN jako mezinárodní projekt má kolem 100 britských pracovníků, které má rozmístěné ve více než 40 zemích a teritoriích. Základny programu SIN jsou rozmístěné v regionech: Evropa, Asijský Pacifik, Indie, Blízký východ a Afrika, Severní a Jižní Amerika. Pracovníci zde mají za úkol rozvíjet a podporovat partnerství mezi zeměmi a zároveň aktivně participovat na vědeckých projektech zde realizovaných. Tyto týmy také vytvářejí akční plány konkrétně zaměřené na dané země a jejich problematiku nebo naopak silné stránky. Zároveň zde sledují a začleňují i dílčí cíle – prosperitu (*prosperity*), bezpečnost (*security*), vliv (*influence*), rozvoj (*development*) (GOV.UK 2022).

Cílem v rámci prosperity je „posílení růstu a exportu Velké Británie, propojení inovativního britského průmyslu a vědecké expertízy s mezinárodními

příležitostmi“ (GOV.UK 2022: 1). Dalším dílčím cílem je bezpečnost v rámci, které dochází k „poskytování řešení v oblasti globálních výzev typu mikrobiální rezistence (AMR), zdraví, energie a energetika, ochrana a udržitelné využívání oceánů a zvyšování odolnosti vůči přírodním katastrofám“ (GOV.UK 2022: 1). Vliv je dalším dílčím cílem, kde se akcentuje „posilování britského zahraničně-politického vlivu skrze vědu a inovace“ (GOV.UK 2022: 1). Posledním dílčím cílem, který je začleňován je rozvoj, kde jde o „podporování mezinárodních rozvojových cílů a přizpůsobení příslušných britských znalostí s ohledem na mezinárodní potřeby“ (GOV. UK 2022: 1).

Program SIN nabízí partnerským zemím primárně podporu a přehled v sektoru mezinárodní vědecké spolupráce. Konkrétně jakýsi první kontakt a vstup na pole příležitostí vědy a inovace. Dále se jedná o *policy insight*, tedy pomoc partnerské zemi při nastavování interních pravidel v rámci vědeckých postupů. Spolupráce nabízí hlavně nová mezinárodní partnerství, tedy připojení k mezinárodní síti spolupracujících univerzit a vědeckých pracovišť a potenciálnímu navázání nových kontaktů po celém světě. V neposlední řadě pak SIN nabízí jakousi jednotnost a koherenci britského přístupu k zemím i projektům (GOV.UK 2015: 3).

V rámci vědeckého výzkumu se program zaměřuje na celou škálu oblastí. Spolupráci v rámci programu SIN na projektech týkajících se medicíny navázalo Spojené království se Španělskem, Jižní Koreou, Izraelem či Německem. Témata těchto projektů jsou většinou neurovědecká – jedná se o výzkum Alzheimerovy nemoci, demence či různých neurodegenerativních onemocnění (GOV.UK 2015: 5).

Dále spolupracuje Velká Británie v oblasti jaderného výzkumu s Jižní Koreou a Japonskem. Právě v Japonsku pomohl SIN po jaderné havárii v elektrárně Fukušima v roce 2011 sestavit výzkumnou skupinu, která se zabývala nukleární bezpečností (GOV.UK 2015: 6). V oblasti jaderných technologií

navázala Velká Británie spolupráci s Jižní Koreou, kde dochází k výzkumu postupného vyřazování jaderných zařízení z provozu a zároveň ke zkoumání způsobu nakládání s jaderným odpadem (GOV.UK 2015: 7).

Není to však pouze medicínský či nukleární výzkum, kde se aktivity programu promítají. Bilaterální spolupráce Velké Británie a dalších zemí byla navázána i v rámci rozvoje zemědělských technologií a zvýšení produkce kvalitních plodin, a to zejména s Čínou a Spojenými státy americkými. Dále se jedná například i o odvětví informačních technologií a ekonomiky ve spolupráci s Novým Zélandem, Spojenými státy americkými či Singaporem (GOV.UK 2015: 7).

V rámci konceptu plánu mezinárodní vědecké spolupráce do roku 2020/2021 vydala britská vláda zprávu *UK Science and Innovation Network Report*, kde představuje, jak vůbec systém SIN funguje a čím se zabývá. Zároveň jsou zde představena mezinárodní výzkumná partnerství s konkrétními zeměmi a je vyzdvížena důležitost podpory mezi zeměmi. Následně se zde představují oblasti výzkumu a vývoje v konkrétních zemích.

V samotném dokumentu je pak zmíněno 6 hlavních strategických konceptů programu SIN, které mají zajistit dlouhodobý úspěch programu. Tedy zajistit, že se Spojené království stane celkově leaderem a příkladem v oblasti výzkumu, ale zároveň bude podporovat vlastní rozvoj a samostatné zkoumání i ve spolupracujících zemích. Tyto koncepty jsou: 1) rozhodovat o prioritách, 2) vychovat talenty, 3) investovat do vědecké infrastruktury, 4) podporovat výzkum, 5) podporovat inovace, 6) participovat na globálních vědeckých projektech a inovacích (GOV. UK 2015: 1).

2.3 The Newton Fund

The Newton Fund je fond, který byl založen v roce 2014, v hodnotě 375 milionů liber a pomáhá vytvářet partnerství v oblasti výzkumu a inovací se zeměmi v Africe, Asii a Latinské Americe. Cílem tohoto financování je podpořit hospodářský rozvoj a sociální blahobyt v dané lokalitě. Zároveň, kromě hospodářského rozvoje a sociálního blahobytu, se snaží rozvíjet řešit globální výzvy a rozvíjet talenty a kariéru (Newton Fund 2023, Grimes-McNulty 2016: 2, GOV. UK 2015). Tohoto cíle dosahuje primárně prostřednictvím spravedlivých partnerství se zeměmi se středními příjmy, multidisciplinárním výzkumem založeným na dohodnutých národních strategiích a podporou talentů a kariéry prostřednictvím rozvoje lokálních kapacit (Newton Fund 2023).

Jedná se o první významný britský bilaterální mezinárodní fond pro vědu a inovace. Byl založen s rozpočtem 375 milionů a cílem využít schopností a znalostí v oblasti vědy a technologií a podpořit spolupráci, hospodářský rozvoj a sociální blahobyt v 15 partnerských zemích. To má rovněž umožnit vybudovat s partnerskými zeměmi silné a udržitelné vztahy, které posléze podpoří dlouhodobou excelenci výzkumné britské základny. Princip fungování fondu je velmi regionální. V každé z partnerských zemí jsou zřízeny týmy, které zajišťují navazování nových partnerství a zároveň jsou podporovány týmy SIN (GOV.UK 2015: 13).

Obecně je cílem aktivit fondu rozvíjet mezinárodní partnerství v oblasti vědy a inovací, která podporují hospodářský rozvoj a zlepšení kvality života v partnerských zemích, což vede k posílení bilaterálních vztahů mezi Spojeným královstvím a oněmi patnácti partnerskými zeměmi (Grimes-McNulty 2016: 2).

Kromě toho, že se *Newton Fund* zaměřuje na výzkum jako takový, zaměřuje se i na lokální rozvoj daného regionu, a to přes podporu a výchovu místních výzkumných pracovníků. Cílem tohoto je vytvářet nová řešení místních

problémů. Avšak aby toto úsilí bylo úspěšné, musí mít lidé přístup k příležitostem a školení od začátku, a i během své kariéry. Sekundárně pak musí být zajištěna komunikace jak mezi těmito lokálními pracovníky, tak mezi pracovníky v rámci celé sítě *Newton Fund*, aby bylo možné si vyměňovat nové poznatky a budovat spolupráci. Důležitým sekundárním efektem této spolupráce je pak lepší porozumění mezi lidmi z různých kultur, které může posílit mezinárodní vztahy a podpořit diplomatický pokrok (Grimes-McNulty 2016: 2).

The Newton Fund je řízen z britského Ministerstva pro podnikání, energetiku a průmyslovou strategii a dohlíží na něj ministr pro univerzity a vědu. Financování je realizováno prostřednictvím britských partnerů, kteří nabízejí na míru šité výzkumné a inovační programy ve spolupráci s vládami a organizacemi v jednotlivých partnerských zemích *Newton Fund* (Newton Fund 2023).

Jedním z nejnápadnějších aspektů tohoto programu, je koncept, na kterém je postavený. Všechny zúčastněné země spoluvlastní, spolufinancují a bilaterálně určují výzkumné priority pracovních programů (Grimes-McNulty 2016: 2). Tzn., že projekty realizované pod tímto fondem sledují cíle, které jsou společné pro všechny zúčastněné strany, a nikoliv pouze pro jednu.

Přestože hlavním cílem programu je podpora rozvoje, sekundárně by mohl mít dopad i na diplomatické vztahy, ačkoliv takové účinky se většinou projeví až po delší době. Přesto však podpora dvoustranné a mnohostranné vědecké spolupráce je přínosem pro diplomatický proces, protože buduje důvěru a porozumění a vytváří základy pro dlouhodobé vztahy. Díky šestnácti různým partnerským zemím je Newtonův fond jedinečným národním vědeckým programem (Grimes-McNulty 2016: 8).

Příkladem pozitivního výsledku spolupráce podporované fondem je například britsko-čínský výzkumný projekt, který se zaměřil na antimikrobiální rezistenci (AMR) a pomohl informovat o zákazu antibiotika kolistinu, jež se

přidává do zvířecích krmiv (Grimes-McNulty 2016: 2). Dalšími příklady praktických výsledků fondu jsou například spolupráce na výše zmíněné AMR Číny a Vietnamu, kde je vidět snaha o zapojení okolních zemí do spolupráce s fondem. Či například propojení Vietnamu, Filipín, Thajska a Číny za účelem výzkumu udržitelné produkce rýže. Tím byly také podpořené vnitroregionální vazby i bilaterální vztahy s Velkou Británií (Grimes-McNulty 2016: 9).

The Newton prize je ocenění, které bylo v letech 2017 až 2020 udělováno za vynikající mezinárodní partnerství v oblasti výzkumu mezi Spojeným královstvím a partnerskými zeměmi *The Newton Fund*. Finanční podpora byla ve výši 1 milionu liber a umožnila mezinárodním výzkumným partnerům pokračovat ve spolupráci při řešení nejnáročnějších problémů v oblasti zdraví a rozvoje – jako je malárie, antimikrobiální rezistence či změna klimatu. Mezi oceněné země patří například Egypt, Jordánsko, Keňa, Čína, Indonésie, Chile, Kolumbie, Brazílie či Vietnam (Newton Prize 2023).

2.4 Vědecká diplomacie Velké Británie po brexitu

Výsledek referenda o vystoupení Spojeného království z Evropské unie byl již od počátku jasnou komplikací pro britskou zahraniční politiku a diplomacii. Ačkoliv se Velká Británie po vyhlášení výsledků vyjádřila, že cílem referenda nebylo se „otočit zády“ ke svým dosavadním partnerům, ale pouze opustit Evropskou unii (Dee-Smith 2017: 25). Spolupráce Velké Británie a Evropy se po brexitu zkomplikovala. Ačkoliv program SIN a další vědecké spolupráce v mezinárodním sektoru stále běží, kooperace v rámci vědecké oblasti s Evropou je složitější.

Pohled Evropy na spolupráci s Velkou Británií je relativně skeptický. Variantou vědecké spolupráce je přidružení Velké Británie do programu *Horizon Europe*. Jedná se rámcový program Evropské unie zaměřený na výzkum a inovace

v letech 2021-2027. Program financuje jednotlivé výzkumné pracovníky i mezinárodní projektové spolupráce. Britští výzkumníci před brexitem patřili k nejméně odměňovaným, po jejich odchodu z EU však bylo třeba jejich přístup k prostředkům upravit (Horizont Evropa 2023, Rabesandratana 2023). Připojení Velké Británie k tomuto vědeckému programu bylo velmi dlouho nejisté, protože poslední dva roky probíhaly dohody o statusu Severního Irsku po brexitu. Tento problém je však již vyřešen a Velká Británie se pravděpodobně připojí k programu jako tzv. přidružená země, což je status, který má například Norsko či Izrael (Owens 2023). V únoru letošního roku totiž nakonec vláda Spojeného království uzavřela dohodu s Evropskou unií, která se týká řešení dvouletých sporů po brexitu, včetně vyřešení otázky obchodu přes severoirskou hranici. Dohoda se jmenuje *Windsor Framework* (Windsorský rámec) a ač se netýká přímo vědy, jedná se o dokument, který otevírá cestu spolupráci Velké Británie v rámci projektu *Horizon Europe*, jenž financuje evropský výzkum. Předsedkyně Evropské komise Ursula von der Leyen uvedla v únoru na tiskové konferenci, že jakmile bude dohoda realizována, zahájí jednání o faktickém připojení Spojeného království k programu *Horizon Europe*, který má v letech 2021-2027 podpořit evropskou vědeckou obec částkou zhruba 95 miliard eur (Rabesandratana 2023).

Westminsterský rámec byl uzavřen již v roce 2020 jako součást širší obchodní dohody, přičemž se obě strany dohodly, že Velká Británie bude platit poplatek do fondu Evropské unie a výměnou za to se stane tím tzv. přidruženým členem programu *Horizon Europe* (jako např. Izrael, Norsko či Turecko). Od té doby se však táhl spor o Severní Irsko, resp. obchod přes severoirskou hranici, která je společná s členským státem EU – Irskem. Ten je již v tuto chvíli vyřešen, avšak Windsorský rámec musí být ještě schválený britským parlamentem. Až poté bude moci být přistoupeno k plnění této dohody (Rabesandratana 2023).

Přidružení prakticky pro danou zemi znamená roční finanční příspěvek a pracovníci ve Spojeném království by mohli mít zpět stejný přístup k programu,

jaký měli v době, kdy byla Velká Británie součástí Evropské unie. Na druhé straně však nastává problém, protože přidružené země nemají žádný vliv na sestavení sedmiletého pracovního programu, což se Spojenému království příliš nezamlouvá, a proto spolupráci s programem zatím nijak nepotvrzuje ani nevyvrací (Owens 2023). Sekundární problém, který vyvstává je otázka pozdního vstupu Spojeného království do programu. Ten se rozběhl v roce 2021 a Velká Británie by se tedy připojila se značným zpožděním. Vyřešen musí být i asociační poplatek, který by se měl lišit od poplatků, které zaplatily země, které se účastnily již od počátku. Variantou je tedy i prozatímní částečné připojení k programu (Rabesandratana 2023).

ZÁVĚR

Tato práce se zabývala vědeckou diplomacií Velké Británie. Jejím cílem bylo zmapovat situaci na poli vědecké diplomacie s konkrétním přihlédnutím k Velké Británii. Jak Spojené království využívá vědy jako diplomatického nástroje v dosažení svých zahraničněpolitických cílů.

V práci je probrán koncept diplomacie obecně jako součást komplexní *soft power* státu. Zde se jedná o sféru vlivu, kterou daný stát má a projektuje v rámci mezinárodního systému, což mu posléze zajišťuje v ideálním případě silné vztahy s ostatními zeměmi, prosperitu a moc. Jedná se tedy i o zahraniční nástroj, respektive nástroj zahraniční politiky daného státu. Na rozdíl však od *hard power* se jedná o nástroj, jehož účinky jsou postupné a využívané prostředky a priori nenásilné. *Soft power* tedy pracuje na principu vytváření přitažlivosti ostatních zemí vůči dané zemi a jejím hodnotám.

Vědecká diplomacie jako podkategorie diplomacie má relativně komplexní definici, avšak obecně se autoři shodují, že se jedná o diplomatickou techniku, která propojuje vědu a diplomacii s cílem reprezentace daného státu na mezinárodní úrovni. Tedy využití jako *soft power*, avšak na poli vědy. Autoři se dále shodují, že existují tři způsoby propojení diplomacie a vědy, a to diplomacie pro vědu, věda pro diplomacii a věda v diplomacii. Každý tento přístup se liší v rámci své podstaty. Diplomacie pro vědu představuje způsob, kdy diplomacie vědu podporuje a snaží se zajistit mezinárodní spolupráci na poli vědy. Věda pro diplomacii funguje na opačném principu, věda podporuje diplomacii. Zde je věda v roli zcela apolitického prostředníka, který se snaží otevřít (či znovuotevřít) na neutrálních tématech diplomatickou komunikaci mezi státy. Posledním přístupem je pak věda v diplomacii. Zde je věda v pozici poradce diplomacie. Věda poskytuje odborné znalosti a umožňuje erudovanou diplomatickou komunikaci.

Velká Británie si dlouhodobě zakládá na své vědecké excelenci a světovém postavení. Uvědomuje si, že s postupem vývoje technologií je třeba držet krok a rozvoj a inovace podporovat. Zároveň svou podporou vědecké sféry sleduje celou řadu dalších parciálních zájmů a účelů. Primárně je to: zajištění faktické informovanosti politických činitelů při tvorbě politik, podporu vědy a inovací, propagaci vědy v zahraničí, propagaci dobrého jména v zahraničí, podporu britských obchodních konexí v rámci zahraničních trhů a podporu při vytváření nových obchodní vazeb. Využívá tedy všechny tři výše zmíněné přístupy, diplomacii pro vědu, vědu pro diplomacii a vědu v diplomacii. Všechny tyto zájmy a přístupy zvyšují onu *soft power* Spojeného království v rámci mezinárodního systému.

V praxi aplikuje Velká Británie vědeckou diplomacii přes svůj inovační program SIN (Science and Innovation Network), přes nadační fond *The Newton Fund* a v rámci institucionálního obsazení vědeckých postů ve vládě Jeho Veličenstva.

Program SIN je mezinárodní program spolupráce, který britská vláda zveřejnila jako svůj výhledový a strategický koncept. Program pomáhá podporovat vědecké cíle britských vládních oddělení, spolupracuje s mezinárodními organizacemi a podporuje široké spektrum výzkumných aktivit na britských univerzitách. Jedná se o síť zhruba 100 pracovníků, kteří jsou rozmístěni ve více než 40 zemích a teritoriích a kteří mají za úkol rozvíjet a podporovat partnerství mezi zeměmi a zároveň aktivně participovat na vědeckých projektech, které se zde realizují.

The Newton Fund je fond, který byl založen s cílem vytvářet partnerství v oblasti výzkumu a inovací, konkrétně se zeměmi v Africe, Asii a Latinské Americe. Na rozdíl od programu SIN, má však tento fond značně rozvojový, charitativní charakter. Cílem aktivit tohoto projektu je navazovat kontakty a spolupráce v méně rozvinutých zemích a podporovat zde hospodářský rozvoj a

sociální blahobyť. Zároveň je koncept programu postavený na zodpovědné spoluúčasti obou stran, protože všechny zúčastněné země spoluvlastní, spolufinancují a určují výzkumné priority programů a tím sledují cíle, které jsou lukrativní a dosažitelné pro všechny zúčastněné strany.

V rámci institucionálního pokrytí vědecké diplomacie v britské vládě se jedná hned o několik postů, které byly postupně zřízeny a mají za cíl koordinovat zahraniční vědeckou strategii Velké Británie. Hlavním a nejdůležitějším z nich je oddělení pro vědu, tzv. *Government Office for Science*, který vede hlavní vědecký poradce předsedy vlády a kabinetu, tzv. *government chief scientific adviser*. Kromě premiéra byly vytvořeny obdobné poradenské posty i na dalších ministerstvech. Za mezirezortní komunikaci a strategické řízení zahraniční politiky v rámci vědy zodpovídá tzv. *Global Science and Innovation Forum*, kterému poskytuje podporu několik vědeckých poradců, tzv. *chief scientists*.

V rámci těchto praktických příkladů britské vědecké diplomacie lze říci, že Velká Británie využívá vědecké diplomacie na všech třech výše zmíněných úrovních, což jí zajišťuje vysokou míru spolupráce s celou řadou států a zároveň vysoký vědecký, a posléze i politický, status. Tato mezinárodní vědecká partnerství jsou lukrativní nejen pro Velkou Británii, ale i pro partnerské země, kam se Spojené království snaží investovat finanční i lidské zdroje a podpořit tam hospodářský, sociální a vědecký rozvoj.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ

BIS (2011). *Innovation and Research Strategy for Growth* (https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/229028/8239.pdf, 14. 4. 2023).

Constantinou, Costas M. – Sharp, Paul (2016). Theoretical Perspectives in Diplomacy. In: Constantinou, Costas M. – Kerr, Pauline - Sharp, Paul (eds.), *The SAGE Handbook of Diplomacy* (London: SAGE Publications Ltd.), s. 13-27.

Copeland, Daryl (2016). Science diplomacy. In: Constantinou, Costas M. – Kerr, Pauline - Sharp, Paul (eds.) *The SAGE Handbook of Diplomacy* (London: SAGE Publications Ltd.), s. 628-641.

Dee, Megan – Smith E. Karen (2017). UK diplomacy at the UN after Brexit: challenges and opportunities. *The British Journal of Politics and International Relations* 19 (3), s. 527–542.

GOV.UK (2015). *UK Science and Innovation Network Report* (https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/417600/bis-15-210-science-Innovation-network-report.pdf, 25. 3. 2023).

GOV.UK (2022). *Science and innovation play an important role in encouraging prosperity and growth through the Science and Innovation Network (SIN)* (<https://www.gov.uk/world/organisations/uk-science-and-innovation-network>, 16. 10. 2022).

GOV.UK (2023). *Chief Scientific Advisers* (<https://www.gov.uk/government/groups/chief-scientific-advisers>, 14. 4. 2023).

Grimes, Robin W. – McNulty, Claire (2016). The Newton Fund: Science and Innovation for Development and Diplomacy. *Science & Diplomacy* 5 (4), s. 1-10.

Horizont Evropa (nedatováno). *Stručně o programu Horizont Evropa* (<https://www.horizontevropa.cz/cs/vice-programu-horizont-eropa/strucne-programu-horizont-evropa/informace>, 16. 4. 2023).

Houses of Parliament (2018). *Science Diplomacy* (<https://researchbriefings.files.parliament.uk/documents/POST-PN-0568/POST-PN-0568.pdf>, 6. 4. 2023).

ISTC (nedatováno). *International Science and Technology Center: About us* (<https://www.istc.int/storage/2022/05/31/8cb9d40e6c4fb0fdded503c122f321255a9a19370.pdf>, 14. 4. 2023).

Kunkel, Sönke (2021). Science Diplomacy in the Twentieth Century: Introduction. *Journal of Contemporary History* 56 (3), s. 473-484.

Lord, Kristin M. – Turekian, Vaughan C. (2007). Time for a New Era of Science Diplomacy. *Science* 315 (5813), s. 769-770.

Montgomery, Kimberly (2022). The Path to Becoming an S&T Superpower: Interview with British Ambassador to the United States Dame Karen Pierce. *Science & Diplomacy*. 4. 4. 2022 (<https://www.sciencediplomacy.org/conversation/2022/path-becoming-st-superpower-interview-british-ambassador-united-states-dame-karen>, 16. 4. 2023).

Newton Fund (2023). *About* (<https://www.newton-gcrf.org/newton-fund/>, 20. 3. 2023).

Newton Prize (2023). *Newton Prize* (<https://www.newton-gcrf.org/newton-fund/newton-prize/>, 15. 4. 2023).

Nye, Joseph S. Jr. (2004). *Soft Power: The Means to Success in World Politics* (New York: Public Affairs).

Owens, Brian (2023). Brexit deal paves way for UK to rejoin Horizon Europe research programme. *Nature*. 1. 3. 2023 (<https://www.nature.com/articles/d41586-023-00613-0>, 16. 4. 2023).

Rabesandratana, Tania (2023). U.K. scientists hope to regain access to EU grants after Northern Ireland deal. *Science*. 28. 2. 2023 (<https://www.science.org/content/article/u-k-scientists-hope-regain-access-eu-grants-after-northern-ireland-deal>, 18. 4. 2023).

Ruffini, Pierre-Bruno (2018). *Věda a diplomacie: nový rozměr mezinárodních vztahů* (Praha: Academia).

Rusinko, Dominik (2015). Vědecká diplomacie. *Echo* 5-6, s. 6-7.

Turekian, Vaughan C. – Macindoe, Sarah (2015). The Emergence of Science Diplomacy. In: Davis, Lloyd S. – Patman, Robert G. (eds.), *Science Diplomacy: New Day or False Dawn?* (Singapore: World Scientific Publishing), s. 3-24.

Turekian, Vaughan C. – Neureiter, Norman P. (2012). Science and Diplomacy: The Past as Prologue. *Science & Diplomacy* 1 (1), s. 1-5.

Turekian, Vaughan C. (2018). The Evolution of Science Diplomacy. *Global Policy* 9 (3), s. 5-7.

Veselý, Zdeněk (2014). *Diplomacie: Teorie, praxe, dějiny* (Plzeň: Aleš Čeněk).

RESUMÉ

The aim of this paper is to analyse science diplomacy as a field on the rise and apply it to the specific example of the UK. In this thesis, the topic of scientific diplomacy is linked to the *soft power* of the state and therefore as a foreign policy communication tool. It outlines how states use it to their advantage, with specific reference to the UK. The research section illustrates how the UK uses science diplomacy in its foreign policy and in achieving its scientific, political, and commercial goals. The SIN project and The Newton Fund, which support UK scientific excellence and the development of UK international scientific relations, are presented as practical examples of how UK science diplomacy works.